

Het examen kunst algemeen vwo 2017

Dit jaar kozen de examenmakers 'het menselijk lichaam' als thema voor het vwo-examen waarbij allerlei lichamen in verschillende hoedanigheden de revue passeerden: geschilderde lichamen, geprepareerde lichamen, het lichaam in relatie tot de ruimte, gebaren en bewegingen van het lichaam. Ondanks de herkenbaarheid en alledaagsheid van een dergelijk onderwerp werden de vragen lastig bevonden door de 3993 kandidaten die het vwo-examen aflegden.

De resultaten

Na de afname vulden 335 docenten de zogenaamde Quick-scanvragen in waarin zij te kennen gaven dat het examen overwegend moeilijk was (61%), maar dat de inhoud voldoende aansloot op het gegeven onderwijs (53%). Docenten konden ook een waarderingscijfer geven en deelden zessen (39%) en zevens (32%) uit met hier en daar een uitschieter naar onderen, een 5 (18%), en naar boven, een 8 (5%). De toets- en itemanalyse liet zien dat het examen redelijk op niveau was (een beetje aan de makkelijke kant), maar moeilijker dan vorig jaar. Dit leidde bij de normering tot een N-term van 0,8. Bij deze N-term is het gemiddelde cijfer 6,3 en heeft 18,0% van de kandidaten een onvoldoende.

Het examen bevatte enkele vragen die moeilijk bleken, bijvoorbeeld vraag 19. De schilder Oskar Schlemmer onderzocht de relatie tussen de menselijke figuur en de (theatrale) ruimte waarvoor hij een nieuw theaterconcept introduceerde. De kandidaat werd gevraagd naar de inhoud van dit concept dat moest worden afgeleid van een tekening. Dat Schlemmer het podium onder andere opvatte als een abstracte 'kubusachtige' ruimte waarin een (onzichtbaar) lijnenspel van ruimtelijke relaties gedacht kon worden, bleek voor 60% van de kandidaten eveneens (te) abstract. Slechts 40% van de kandidaten kon deze vraag juist beantwoorden. Een andere moeilijke vraag ging over de maatschappelijke en esthetische ontwikkelingen die bijdroegen aan de populariteit van het melodrama. Kandidaten moesten iets zeggen over zowel het nieuwe brede theaterpubliek waarvoor het eenvoudige melodrama geschikt was, als over de romantische tijdsgeest waar het melodrama goed op aansloot. (vraag 26) Een ware cultuurhistorische vraag die weliswaar door slechts 38% van de kandidaten juist werd beantwoord, maar zeer onderscheidend / discriminerend bleek; met name de sterke vwo-kandidaat maakte deze vraag goed.

Examenmakers werken over een lange tijdsperiode zeer intensief aan een examen. Dan kan het gebeuren dat er ondanks alle nauwkeurigheid, screeningsrondes en eindeloos wikken en wegen een blinde vlek ontstaat. Dit gebeurde bij vraag 14. De kandidaat werd gevraagd om de boodschap in de film *Wege zu Kraft und Schönheit* te benoemen. Het fragment waar de kandidaat het antwoord op moest baseren, was echter zodanig geknipt dat er tal van interpretaties mogelijk waren. Helaas ook interpretaties zoals "you only live once" die niet stroken met de intentie van de filmmaker. Omdat deze vraag niet eenduidig te beantwoorden was, en het goed rekenen van cultuurhistorisch onjuiste antwoorden geen wenselijke praktijk is, heeft het College voor Toetsen en Examens (CvTE) besloten om deze vraag weg te geven. (Dat wil zeggen dat alle kandidaten het maximale aantal scorepunten voor deze vraag toegekend krijgen, de vraag krijgt daarmee een p.'-waarde van 100 en heeft daarmee geen enkele onderscheidende werking in dit examen).

Blok 1 Het lichaam ontleed

Dit blok ging over de fascinatie voor anatomisch onderzoek en over virtuositeit in de muziek. In de Noordelijke Nederlanden in de zeventiende eeuw boekte onder andere de wetenschap een grote vooruitgang waarbinnen de anatomie een speciale plaats innam. In zogenaamde anatomische 'theaters' werden 's winters openbare secties verricht. Die secties en anatomische lessen vormden

dikwijls het onderwerp van schilderijen en gravures uit die tijd. Om een moralistische boodschap uit te dragen, om informatie over te brengen of om kennis te verspreiden. Een voorbeeld van zo'n schilderij is *De anatomische les van Dr. Nicolaes Tulp* van Rembrandt uit 1632. Anders dan zijn voorgangers portretteerde Rembrandt de leden van het Amsterdamse chirurgijnsgilde op een levendige, actieve manier, geplaatst in een dynamische compositie.

Dat de anatomie van het menselijk lichaam nog steeds fascineert, blijkt uit *Body Worlds*, een reizende tentoonstelling met geprepareerde menselijke lichamen. *Body Worlds* is een typisch product van de massacultuur vanwege zijn grootschalige publiciteit dat gericht is op sensatie, en de maakbaarheid van het lichaam nog eens onderstreept.

Dat de ongewone anatomie van iemands hand kan leiden tot prestaties op zeer hoog niveau, laat het spel van de virtuoze violist en componist uit de negentiende eeuw Nicolo Paganini zien. Paganini's virtuositeit beïnvloedde zelfs hedendaagse rockartiesten zoals Ingwie Malmsteen. Deze muzikant bewerkte stukken van Paganini en voerde ze uit op zijn elektrische gitaar. Zijn snelheid en precisie op de gitaar werd nagevolgd door andere gitaristen, maar ook bekritiseerd door critici die stelden dat zo veel virtuositeit niet in de popmuziek thuishoorde. Kandidaten moesten zelf concluderen dat virtuositeit aan de ene kant extra mogelijkheden van expressie genereert, maar aan de andere kant een techniek is of bedacht is en dus de aandacht van kunst kan afleiden.

Blok 2 Het lichaam en de ruimte

In dit blok stond de relatie tussen het lichaam en de ruimte in de eerste helft van de twintigste eeuw centraal, waarbij vragen werden gesteld aan de hand van het werk van danspionier Rudolf Laban en beeldend kunstenaar Oskar Schlemmer. Laban had de opvatting dat dans gaat om expressie of uitdrukking van emoties waarbij het lichaam zich op een vrije expressieve manier beweegt. Om dit te bewerkstelligen, werkte Laban meestal met amateurs die hij in de buitenlucht liet dansen waarmee hij zich afzette tegen academische dansconventies. De relatie tussen de danser en de ruimte stelde

Laban zich voor in de vorm van een stereometrisch veelvlak, de icosaeëder: de denkbeeldige ruimte die een danser om zich heen heeft en die met de danser meebeweegt.

Het onderzoek van Laban is typerend voor de avant-gardekunstenaars in die tijd en hoe zij kunst benaderden, namelijk vanuit de wetenschappelijke grondslagen van dans en beweging. Niet alleen Laban, maar ook de schilder Oskar Schlemmer onderzocht in de eerste helft van de twintigste eeuw de relatie tussen de menselijke figuur en de (theatrale) ruimte. Zijn *Triadisch Ballet* laat dit zien doordat het bewegingspatroon van de figuur in relatie staat met de vorm van de figuur. De invloeden van Laban en Schlemmer reiken tot ver in de twintigste en eenentwintigste eeuw. Dit blijkt uit de opvatting van de Amerikaanse choreograaf William Forsythe over beweging in de ruimte; hij construeert met zijn lichaam lijnen en bogen in de ruimte en maakt zo een (imaginaire) tekening waarmee hij de ruimte visualiseert.

Blok 3 Het lichaam als middel

Dit blok ging over speelstijlen in het theater in de negentiende eeuw en in de film van de twintigste eeuw. In de achttiende eeuw lieten theatermakers zich inspireren door classicistische schilders zoals Jean-Jacques David. In het begin van de negentiende eeuw verdween echter die classicistische speelstijl naar de achtergrond en kwam er een nieuw genre op, het melodrama. De populariteit van het melodrama kon worden verklaard door het nieuwe brede theaterpubliek waarvoor het eenvoudige melodrama geschikt was en door de romantische tijdsgeest waar het melodrama goed op aansloot. Pas in de jaren zestig van de twintigste eeuw werd het melodrama voor het eerst wetenschappelijk bestudeerd. Voor die tijd hadden theatercritici en cultuuronderzoekers geen interesse in het genre, omdat zij vonden dat het melodrama enkel spektakel en oppervlakkigheid behelsde zonder enige vorm van inhoud en diepgang.

De uitvergrote speelstijl van het melodrama werd daarentegen interessant gevonden door filmmakers, omdat met gestiek en mimiek een verhaal kon worden overgebracht in een tijd dat films nog geen geluid hadden. De Hongaarse filmtheoreticus Béla Balász vond zelfs dat film het leven indringender kon tonen dan andere kunstvormen zoals theater.

In de tweede helft van de twintigste eeuw ontstond in Hollywood een nieuwe speelstijl die verschilt van die uit vroege geluidsfilm zoals *Conquest* uit 1937. Deze speelstijl is tegenwoordig toonaangevend en wordt gebruikt in blockbusters zoals *Titanic* uit 1997. Tekst en handeling zijn in deze film nu één geheel: personages reageren snel op elkaar waardoor het spel herkenbaar en levensechter aandoet dan in *Conquest*. De bootscène uit *Titanic* is uitgegroeid tot één van de meest iconische liefdesscènes voor de massacultuur en zal dat, voorlopig, ook blijven: “you’re in my heart and my heart will go on and on ...”

Marieke Kraft
toetsdeskundige kunstvakken, Cito